

PATRIMONI

Tornar a Miravet

Arquitectes i arqueòlegs han restaurat la fortalesa templera que domina l'Ebre i hi han trobat importants restes del seu passat musulmà i iber

Reportatge

SÍLVIA MARIMON
MIRAVET

A finals del 1152 els musulmans es preparen per resistir l'últim setge. Defensen Miravet, l'últim reducte musulmà de l'Ebre. A fora, els obstinats templers de l'exèrcit de Ramon Berenguer IV llencen els seus crits de guerra. Els musulmans aguanten dies, setmanes i mesos. A mitjans del 1153 defalleixen. Després d'una sagnant batalla, el castell cau en mans cristianes i els templers s'escarrassen a construir una autèntica fortalesa templera. No volen que quedi cap traça del castell andalusí. Poc imaginem que 154 anys més tard ells també seran víctimes del setge i hauran de fer front a les tropes de Jaume II.

Tampoc devien somiar que quasi mil anys després arqueòlegs i arquitectes desenterrarien tot el que ells havien volgut ocultar. En els últims nou anys, en aquest castell, que viu una nova etapa des que els polítics el van escollir com a escenari de consens de l'Estatut –el nombre de visitants el 2004 era de 26.725 i un any després va arribar als 31.304–, s'hi han fet importants excavacions i una restauració titànica. Els diferents treballs arqueològics del Servei de Patrimoni Arquitectònic de la Generalitat de Catalunya i el Museu d'Història de Catalunya han aportat “importants novetats en el coneixement de la història del castell de Miravet”, assenyala l'arquitecte encarregat del projecte, Carlos Brull, que ha treballat amb els arqueòlegs Pere Lluís Artigues i Imma Mesas.

Un assentament ibèric

A partir del 19 de juny, els que s'apropin a aquest castell amb impressionants vistes sobre l'Ebre en podran veure les cavallerisses, fins ara inaccessibles. Abans de les tasques de restauració eren “una muntanya de runa”, assenyala Brull. Les pedres d'aquesta part de la fortalesa revelen que abans d'arrecerar cavalls i eugues havia tingut un ús més noble. Sota la runa s'hi han trobat restes de construccions ibèriques i andalusines. “Ara podem afirmar –explica Brull– que hi havia hagut un important assentament ibèric, perquè s'hi han trobat traces de carrers i habitatges d'un poblat iber del segle IV aC”.

Una altra troballa s'ha fet a la imponent nau del refector, on els monjos compartien l'hora dels àpats

mentre un clergue, amb veu calmada, llegia textos pietosos. Les hores dedicades a raspallar, desenterrar amb molta cura, i carregar i descarregar pedres han servit per descobrir l'antiga estructura andalusina i un intent frustrat dels templers. “En un principi –explica Brull– els templers haurien intentat construir el refector amb cinc pilars, però van decidir avortar el projecte”. Van optar per fer una cosa més agosarada per l'època: fer una volta d'una sola tirada per cobrir un espai de 8 metres sense pilars. Ara, amb l'ajuda d'uns plafons, el visitant podrà conèixer i veure totes les etapes que ha viscut el menjador dels templers.

Les pedres i les guerres

Els aguerrits monjos no van ser els últims habitants d'aquest castell. Amb els anys i les diferents guerres Miravet ha anat mudant de pell i canviant d'amos. Quan va esclatar la guerra dels Segadors la fortalesa va haver d'adaptar les seves defenses a la força devastadora de les bales i els canons. El 1707, durant la guerra de Successió, que va enfrontar l'arxiduc Carles, l'home que Catalunya volia com a rei, i Felip de Borbó, va ser expugnat per l'exèrcit felipista. Durant les guerres carlines va anar passant de mans carlines a mans liberals i viceversa.

El castell de Miravet tampoc ha estat aliè al conflicte més sagnant del segle XX. Durant la Guerra Civil, el castell va ser ocupat per les tropes franquistes l'abril del 1938. Un exhaust exèrcit republicà el va poder recuperar i el va perdre poc després,

Estatut
Després de ser escenari del pacte, va rebre 5.000 visites més

al novembre. Més d'una vegada, l'equip de Brull ha hagut de trucar al cos d'artificiers dels Mossos d'Esquadra perquè a les muralles encara hi havia obusos incrustats.

La restauració de la muralla

Restaurar la muralla, que en alguns trams amenaçava de caure –ha viscut desenes de conflictes i espolis– ha estat una de les etapes de la restauració més complexes. Miravet s'ubica sobre un penya-segat i les bastides s'han hagut de construir a l'inrevés. A més, explica Brull, es va decidir utilitzar el mateix material de l'època per restaurar-les: calç viva i àrid de riu. Així, s'han mantingut les textures originals i qui es passegi per la fortalesa pot fer una lectura de les diferents fases constructives.

Fins al 1990 el castell de Miravet va estar en mans privades. Aquell any els propietaris del castell el van donar a la Generalitat de Catalunya, que el va declarar Bé Cultural d'Interès Nacional. Des del 2002 el govern català ha destinat 2.393.704 milions d'euros a la restauració de la fortalesa.

El plor del templer

Miravet, com molts altres castells, té la seva pròpia llegenda immortal. Diuen que al març o al desembre, l'ànima del mestre templer que va escollir fa molts anys la fortalesa com a llar eterna, crida, es passeja i treu el nas des de la Torre de l'Homenatge i torna a desaparèixer poc després. Està trist per la desaparició, fa centenars d'anys, de l'orde templària. —

2,4 milions d'euros
Són els diners que el Servei de Patrimoni de la Generalitat ha destinat, des del 2002, a la restauració del castell

EL BITLLET

Miravet templer i musulmà

El 1153 les hosts del comte de Barcelona rendiren el castell de Miravet, que amb el de Siurana havia quedat com una bossa resistent, després d'haver pres Lleida i Tortosa als musulmans pocs anys enrere. El comte va lliurar de seguida la fortalesa als templers, un orde aleshores potent de l'occident a l'orient mediterrani. Hi van senyorejar poc més de cent cinquanta anys, però aquest breu temps ha definit Miravet per sempre, i tot el que hi ha hagut abans o després sembla haver-se fos. Però Miravet va ser anteriorment una gran fortalesa andalusina, almenys des del segle XI, i a hores d'ara l'arqueologia amb les seves descobertes prova, justament, d'aclarir què té la gran arquitectura del castell d'obra templera o de precedent. La història musulmana no es va acabar el 1153, perquè la població morisca va ser majoritària al lloc fins a l'expulsió del 1610. Ara, passats quatre-cents anys, altres musulmans han arribat a la Ribera d'Ebre i han treballat al castell, on han excavat vestigis dels que els van precedir. Quan se'ls va preguntar d'on eren, van contestar, literalment: “Som amazics, els catalans del Marroc”, i tot seguit van deixar anar un greu insult sobre els “moros” dominadors. Devien pensar, de ben segur, que mentre altres condicions ens separen, la de ser un poble culturalment i políticament sotmès ens agermana.

EDUARD RIU-BARRERA
ARQUEÒLEG

01
02

03

Agustí Alcoberro

DIRECTOR DEL MUSEU D'HISTÒRIA DE CATALUNYA

“Miravet és una de les joies de la corona del Museu d’Història”

● Els últims anys s’han invertit molts recursos en la restauració de la fortalesa de Miravet i la cartoixa d’Escaladei.

Miravet és una de les joies de la corona del Museu d’Història de Catalunya. Des del 2004, l’any de l’Estatut de Miravet, hi ha hagut un gran creixement de visitants. S’ha passat de tenir 26.725 visites a tenir-ne 36.517. Si històricament hi ha hagut una tendència per part del turisme d’anar cap al nord, en els últims anys hi ha hagut una revitalització del sud.

● La restauració i la posterior excavació arqueològica han descobert importants estructures de períodes anteriors als templers. Com s’explicaran totes aquestes troballes al visitant?

El primer que hem fet, que ens semblava molt important, ha estat restaurar i consolidar l’edifici i millorar el coneixement històric amb la recerca arqueològica i documental. Després s’ha d’explicar la importància de Miravet com a punt estratègic de defensa, com a espai templar, amb tota la mística que generen els templers, i un tercer element que no havíem pogut conèixer fins ara, que són les restes islàmiques anteriors als templers.

● La restauració de Miravet continuarà?

Miravet és el tercer monument més important, per darrere de Sant Pere de Rodes i de Santes Creus. El cas de Miravet, com el d’Escaladei, són intervencions de llarga durada. S’hi han fet obres acumulatives i continuarem en aquesta línia.

Els estadants

La defensa d’ibers, musulmans i templers

Segle IV aC

Els ibers van ser els primers d’assentar-se a Miravet

Els ibers, segons les últimes troballes arqueològiques, es van establir a dalt del penya-segat de Miravet al segle IV aC. Els vestigis més antics del castell andalusí daten del segle XI. Els musulmans el van defensar dels comtes catalans fins al segle XII.

Segle XII

Els templers conquereixen l’últim reducte musulmà

El desembre del 1152 el comte Ramon Berenguer IV conquereix l’últim feu musulmà. Berenguer dona el castell i les terres adjacents a l’orde dels templers, que transformen el castell andalusí en una fortalesa templera.

La restauració de Miravet

01. La fortalesa de Miravet ha estat escenari de nombrosos conflictes bèl·lics el darrer mil·lenni. TJERK VAN DER MEULEN 02. i 03. La muralla abans i després de la restauració. CARLOS BRULL

04. El refector on s’han trobat importants restes de períodes anteriors als templers i cinc columnes d’una construcció que va ser avortada. TJERK VAN DER MEULEN

04